

Sbírka soudních rozhodnutí

STANOVISKO GENERÁLNÍHO ADVOKÁTA
PAOLA MENGOZZIHO
přednesené dne 12. června 2014¹

Věc C-316/13

Gérard Fenoll

proti

Centre d'aide par le travail La Jouvene,
Association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI)

[žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Cour de cassation (Francie)]

„Sociální politika — Pojem ‚pracovník‘ — Směrnice 2003/88/ES — Osoba přijatá do střediska pomoci prostřednictvím práce — Zdravotně postižená osoba — Nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok — Listina základních práv — Časová působnost — Přímý účinek směrnice — Horizontální spor“

1. Může se osoba přijatá z důvodu svého zdravotního postižení do zvláštního zařízení, které poskytuje mezi nabízenými činnostmi nejen činnosti lékařsko-sociálního druhu, ale rovněž pracovní činnosti, dovolávat práva na placenou dovolenou za kalendářní rok, zakotveného článkem 7 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES ze dne 4. listopadu 2003 o některých aspektech úpravy pracovní doby², jakož i nyní článkem 31 listiny základních práv Evropské unie³ (dále jen „listina“)? O to jde v projednávané žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce.

I – Právní rámec

A – Unijní právo

2. Článek 31 listiny základních práv Evropské unie věnovaný slušným a spravedlivým pracovním podmínkám zní následovně:

„1. Každý pracovník má právo na pracovní podmínky respektující jeho zdraví, bezpečnost a důstojnost.

2. Každý pracovník má právo na stanovení maximální přípustné pracovní doby, na denní a týdenní odpočinek a na každoroční placenou dovolenou.“

3. Podle článku 1 směrnice 2003/88, ve spojení s článkem 2 směrnice Rady 89/391/EHS ze dne 12. června 1989 o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci⁴, se směrnice 2003/88 vztahuje na všechna odvětví činností, veřejná i soukromá, s cílem upravit některé aspekty úpravy pracovní doby pracovníků.

1 — Původní jazyk: francouzština.

2 — Úř. věst. L 299, s. 9; Zvl. vyd. 05/04, s. 381.

3 — Úř. věst. 2007, C 303, s. 1.

4 — Úř. věst. L 183, s. 1; Zvl. vyd. 05/01, s. 349.

4. Článek 7 směrnice 2003/88 zní takto:

„1. Členské státy přijmou nezbytná opatření, aby měl každý pracovník nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok v trvání nejméně čtyř týdnů v souladu s podmínkami pro získání a přiznávání této dovolené stanovenými vnitrostátními právními předpisy nebo zvyklostmi.

2. Minimální dobu placené dovolené za kalendářní rok nelze nahradit finanční náhradou, s výjimkou případů ukončení pracovního poměru.“⁵

B – *Francouzské právo*

5. Střediska pomoci prostřednictvím práce (dále jen „SPP“) byla veřejně prospěšnými zařízeními pro pobyt zdravotně postižených osob lékařsko-sociálního druhu, jejichž poslání bylo popsáno v článku L. 344-2 zákona o sociální činnosti a o rodině, ve znění použitelném na skutečnosti v projednávané věci. Tato střediska měla za cíl přijímat dospívající a dospělé zdravotně postižené osoby, které dočasně nebo trvale nemohou pracovat v běžných podnicích ani v chráněné dílně nebo pro organizaci zajišťující práci z domova ani vykonávat samostatnou výdělečnou činnost. Tato SPP nabízela různé pracovní možnosti, lékařsko-sociální a vzdělávací podporu a prostředí podporující jejich osobní uplatnění a integraci ve společnosti. Otevření takových středisek podléhalo povolení pod dohledem státu⁶. Regulační cenový orgán vykonával dohled na příjmy a výdaje všech SPP⁷.

6. Zdravotně postižená osoba, jejíž pracovní schopnost musela být v zásadě nižší než třetina běžné pracovní schopnosti, byla přijata do SPP na základě rozhodnutí komise⁸. Této osobě byla vyplácena záruka příjmů z její práce⁹, avšak výpočet odměny nebyl založen na počtu odpracovaných hodin¹⁰. Tato záruka příjmů byla nicméně výslovně považována za „odměnu“ za práci na základě článku L. 242-1 zákona o sociálním zabezpečení¹¹. Naopak jedinými ustanoveními francouzského zákoníku práce použitelnými na zdravotně postižené osoby pobývající ve SPP byla ustanovení týkající se bezpečnosti a ochrany zdraví při práci¹².

7. První SPP vznikla v letech 1960. Od roku 2002 byla SPP nahrazena zařízeními a útvary na pomoc prostřednictvím práce („ZÚPP“), ale již založená střediska si zachovala svůj název SPP¹³. Ve Francouzské republice jich k dnešnímu dni existuje téměř 1 400 a pobývá v nich více než 110 000 osob. Právní rámec jejich činnosti byl poněkud upřesněn v roce 2007, nicméně zůstal v podstatě totožný¹⁴.

5 — Článek 7 směrnice 2003/88 je kodifikací na základě trvalého práva článku 7 směrnice Rady 93/104/ES ze dne 23. listopadu 1993 o některých aspektech úpravy pracovní doby (Úř. věst. L 307, s. 18; Zvl. vyd. 05/02, s. 197).

6 — Články L. 313-1, L. 313-13 a L. 313-5 zákona o sociální činnosti a o rodině, ve znění platném do 2. prosince 2005, 7. března 2007 a 11. února 2005.

7 — Viz zejména články R.314-34 a R.314-56 zákona o sociální činnosti a o rodině, které vstoupily v platnost dne 26. října 2004.

8 — Články 1 a 5 nařízení č. 77-1546 ze dne 31. prosince 1977 (JO RF 12. ledna 1978, s. 333).

9 — Článek L. 243-4 zákona o sociální činnosti a o rodině, ve znění platném mezi 23. prosincem 2000 a 11. únorem 2005. Od roku 2007 pobírá zdravotně postižená osoba přijatá do takového zařízení za svou pracovní činnost vykonávanou na plný úvazek zaručenou odměnu, jejíž výše odpovídá 55 až 110 % minimální mzdy (viz článek R. 243-5 zákona o sociální činnosti a o rodině, který vstoupil v platnost dne 1. ledna 2007). Tato zaručená odměna vyplácená zařízeními je v podstatném rozsahu hrazena státem.

10 — Jak bylo upřesněno při jednání zástupcem APEL, jehož argumenty nebyly rozporovány.

11 — Článek L. 243-5 zákona o sociální činnosti a o rodině, ve znění platném mezi 23. prosincem 2000 a 11. únorem 2005.

12 — Viz zejména výše uvedený článek 9 nařízení č. 77-1546 ze dne 31. prosince 1977.

13 — Pro zjednodušení budu v mém uvažování používat pouze název „SPP“.

14 — Zdravotně postižená osoba pracující v ZÚPP tak s tímto zařízením uzavře poté, co byla její možnost začlenit se do ZÚPP konstatována příslušnou komisí, smlouvu o podpoře a pomoci prostřednictvím práce. Je-li nadále pobíraná odměna definována jako odměna za práci, stále však nepředstavuje mzdu ve smyslu francouzského zákoníku práce (viz článek L. 243-5 zákona o sociální činnosti a o rodině, ve znění platném od 12. února 2005).

8. Zástupce APEI uvedl při jednání, aniž byl rozporován účastníky řízení, že tato SPP odváděla příspěvky na sociální zabezpečení z odměn vyplácených zdravotně postiženým osobám a že jsou z těchto odměn strhávány příspěvky na nemocenské a důchodové pojištění a na odborné vzdělávání. Naopak vzhledem k tomu, že zdravotně postižené osoby pobývající v SPP nejsou ve francouzském právu považovány za zaměstnance, a jelikož je ředitelé SPP nemohou propustit, neodvádějí příspěvky na pojištění proti nezaměstnanosti.

9. Nakonec do roku 2007 nestanovilo žádné ustanovení nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok pro osoby pobývající v SPP, takže uvedený nárok závisel pouze na dobré vůli každého SPP. Od 1. ledna 2007 článek R.243-11 zákona o sociální činnosti a o rodině výslovně stanoví nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok zdravotně postižených osob, které pobývají v ZÚPP.

II – Spor v původním řízení a předběžné otázky

10. Gérard Fenoll je popsán předkládajícím soudem jako osoba, která pracovala v SPP, spravovaném Association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI v Avignonu), do kterého nastoupil v roce 1996. Od 16. října 2004 byl G. Fenoll v pracovní neschopnosti. Zbývalo mu tedy za období od 1. června 2003 do 31. května 2004 12 dnů placené dovolené¹⁵. Gérard Fenoll zůstal v pracovní neschopnosti do 31. května 2005, poté opustil dne 20. června 2005 SPP. SPP se domnívalo, že za období od 1. června 2004 do 31. května 2005 měl G. Fenoll, který pracoval jen 78 dnů, nárok pouze na šest dnů placené dovolené, které byly skutečně G. Fenollovi v červenci 2005 proplaceny.

11. Gérard Fenoll podal žalobu proti SPP k tribunal d'instance d'Avignon (soud prvního stupně v Avignonu), kterou se domáhal proplacení nabyté a nevyčerpané placené dovolené za období od 1. června 2003 do 31. května 2004 a za období od 1. června 2004 do 31. května 2005. Tribunal d'instance žalobu zamítl, když rozhodl, že výpočet provedený SPP vycházel ze správného výkladu francouzských právních předpisů, podle kterých pracovník nemá nárok na náhradu za placenou dovolenou, kterou nevyčerpal z důvodu své nemoci a za období pracovní neschopnosti nevzniká nárok na placenou dovolenou.

12. Gérard Fenoll tedy podal kasační opravný prostředek k předkládajícímu soudu. Jednak tvrdí, že s ohledem na cíl placené dovolené za kalendářní rok podle směrnice 2003/88 platí, že neměl-li zaměstnanec možnost vyčerpat tuto dovolenou z důvodu nemoci, musí být placená dovolená, na niž vznikl nárok, převedena do období po návratu do práce nebo v případě rozvázání pracovního poměru nahrazena. Kromě toho argumentuje skutečností, že se článek 7 směrnice 2003/88 vztahuje na každého pracovníka a že francouzská právní úprava musí být vykládána s přihlédnutím k uvedené směrnici v tom smyslu, že na základě důvodu absence zaměstnance, jehož nepřítomnost v práci je založena na zdravotních důvodech, jej nelze zbavit jeho práva na dovolenou za kalendářní rok a že za takto nabytou placenou dovolenou během pracovní neschopnosti musí být v případě rozvázání pracovního poměru, jako je tomu v projednávané věci, poskytnuta náhrada.

13. Předkládající soud připomíná, že článek 31 listiny i článek 7 směrnice 2003/88 zakotvují nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok. Uvádí, že Soudní dvůr již uznal tento nárok jako součást zásady sociálního práva zvláštního a neporušitelného významu – o čemž svědčí jeho zakotvení v listině¹⁶. Předkládající soud odkazuje dále na definici pojmu „pracovníci“ ve smyslu unijního práva stanovenou judikaturou, když zdůrazňuje, že uvedený pojem má autonomní význam, a nesmí být vykládán restriktivně.

15 — Ze spisu vyplývá, že během roku 2004 byl G. Fenoll schopen vyčerpat 18 dnů placené dovolené a že do roku 2004 měl pravidelně pět týdnů placené dovolené za kalendářní rok.

16 — Předkládající soud zde odkazuje zejména na rozsudek KHS (C-214/10, EU:C:2011:761).

14. Předkládající soud mimoto připomíná posláním svěřené SPP podle článku L. 344-2 zákona o sociální činnosti a o rodině, ve znění použitelném na skutečnosti v projednávané věci. Nakonec upřesňuje, že osoby pobývající v SPP neměly status zaměstnance a s těmito zařízeními neměly uzavřenou pracovní smlouvu¹⁷. Ve smyslu francouzského pracovního práva se na tyto osoby vztahovala pouze ta pravidla zákoníku práce, která se týkají bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a žádné ustanovení francouzského práva nestanovilo nárok těchto osob na placenou dovolenou.

15. Předkládající soud se tedy táže na to, jednak zda lze takovou osobu, jako je G. Fenoll, kvalifikovat jako „pracovníka“ ve smyslu unijního práva obecně, a směrnice 2003/88, ve spojení se směrnicí 89/391 konkrétně, a jednak zda si taková osoba může nárokovat právo na placenou dovolenou za kalendářní rok v rámci sporu popsaného předkládajícím soudem jako horizontální¹⁸.

16. Vzhledem k obtíži s výkladem unijního práva se předkládající soud rozhodl přerušit řízení a rozhodnutím, které kanceláři Soudního dvora došlo dne 10. června 2013, položit Soudnímu dvoru na základě článku 267 SFEU následující tři předběžné otázky:

- „1) Musí být článek 3 směrnice [89/391], na kterou odkazují ustanovení článku 1 směrnice [2003/88], jež určují její působnost, vykládán v tom smyslu, že osoba přijatá do střediska pomoci prostřednictvím práce může být kvalifikována jako ‚pracovník‘ ve smyslu uvedeného článku 3?
- 2) Musí být článek 31 Listiny [...] vykládán v tom smyslu, že taková osoba, jako je osoba popsaná v předchozí otázce, může být kvalifikována jako ‚pracovník‘ ve smyslu uvedeného článku 31?
- 3) Může se taková osoba, jako je osoba popsaná v první otázce, přímo dovolávat práv, jež pro ni plynou z Listiny, s cílem získat nárok na placenou dovolenou, jestliže jí vnitrostátní právní úprava takový nárok nepřiznává, a musí se vnitrostátní soud zdržet použití veškerých tomu odporujících ustanovení vnitrostátního práva, aby tomuto právu zaručil plný účinek?“

III – Řízení před Soudním dvorem

17. Navrhovatel v původním řízení, APEI, francouzská a nizozemská vláda, jakož i Evropská komise předložily Soudnímu dvoru písemná vyjádření.

18. Na jednání konaném před Soudním dvorem dne 27. března 2014 přednesly svá vyjádření APEI, francouzská vláda, jakož i Komise.

IV – Právní analýza

A – Úvodní poznámky

19. Za účelem vyjasnění předmětu je třeba učinit několik úvodních poznámek.

20. Zaprvé je třeba zdůraznit, že se předkládající soud táže Soudního dvora pouze na to, zda si G. Fenoll může jakožto pracovník nárokovat právo na placenou dovolenou za kalendářní rok v délce alespoň čtyř týdnů, a nikoliv na slučitelnost francouzské právní úpravy, podle které se jednak za dovolenou nevybranou z důvodu nemoci neposkytuje náhrada a jednak období pracovní neschopnosti

17 — To vysvětluje pravomoc tribunal d'instance d'Avignon k rozhodnutí sporu v původním řízení v prvním stupni, a nikoliv pravomoc Conseil des Prud'hommes.

18 — V tomto ohledu Cour de cassation uvádí rozsudek vydaný francouzským Conseil d'État dne 22. února 2007 (ECLI:FR:CESEC:2007:264541.20070222), který vyloučil, aby činnost soukromoprávních subjektů spravujících SPP měla povahu posláním veřejných služeb.

z důvodu nemoci nezakládá nárok na placenou dovolenou, s unijním právem. Předkládající soud se domnívá, že tato otázka je dostatečně objasněná judikaturou Soudního dvora, u jejíhož vzniku někdy sám stál, proto, aby odpověděl na případné otázky, se kterými se v každém případě neobrátí na Soudní dvůr.

21. Zadruhé znění předběžných otázek vyžaduje dvě řady připomínek.

22. Nejprve je třeba opravit překlep, neboť na rozdíl od toho, co je uvedeno ve znění první otázky, článek 1 směrnice 2003/88 odkazuje nikoliv na článek 3 směrnice 89/391¹⁹, ale na článek 2 této směrnice.

23. Dále, pokud jde o třetí otázku, která se týká toho, zda se taková osoba, jako je G. Fenoll, může dovolávat přímo případných práv, jež pro ni plynou z listiny, a konkrétně článku 31 listiny, uvádím bez dalšího, že se domnívám, že se listina z hlediska časové působnosti nepoužije na spor v původním řízení, a sdílím v tomto smyslu stanovisko nizozemské vlády. Listina vstoupila v platnost až v roce 2009, kdežto ke skutečnostem v původním řízení došlo v letech 2003 až 2005. Tuto nezpětnou použitelnost je třeba přijmout tím spíše, že spor v původním řízení je popsán jako spor mezi jednotlivci, ale ještě se k tomuto bodu vrátím dále v mé analýze.

24. Problematika předložená dnes Soudnímu dvoru je tak dvojitá: je třeba G. Fenolla považovat za pracovníka ve smyslu unijního práva, které přiznává všem pracovníkům nárok na placenou dovolenou, a pokud ano, v jakém rozsahu se může dovolávat tohoto nároku za okolností sporu v původním řízení?

B – K otázce, zda lze G. Fenolla kvalifikovat jako „pracovníka“ ve smyslu směrnice 2003/88

25. Jakmile krátce připomenu význam, který Soudní dvůr přiznává ve své judikatuře nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok, připomenu jeho judikaturu týkající se pojmu „pracovník“ a poté ji použiji na projednávanou věc.

26. Výklad, který navrhnou, aby Soudní dvůr přijal z hlediska pojmu „pracovník“ ve smyslu článku 7 směrnice 2003/88, bude platit přirozeně rovněž pro čl. 31 odst. 2 listiny, aby byla zajištěna jednotnost osobní působnosti nároku na placenou dovolenou.

1. Nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok, zásada sociálního práva Unie

27. Z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že nárok každého pracovníka na placenou dovolenou za kalendářní rok musí být považován za zásadu sociálního práva Unie, jež má zvláštní význam, je zakotvená nyní v čl. 31 odst. 2 listiny a od níž se není možno odchýlit, přičemž její provedení příslušnými vnitrostátními orgány může být uskutečněno pouze v mezích výslovně uvedených ve směrnici 2003/88²⁰. Tento nárok je přiznán unijním právem přímo všem pracovníkům²¹ a článek 7 směrnice 2003/88, který jej zakotvuje, ukládá, pokud jde o cíl, kterého má být dosaženo,

19 — Viz rovněž rozsudek *Union syndicale Solidaires Isère* (C-428/09, EU:C:2010:612, bod 27).

20 — Rozsudky *Dominguez* (C-282/10, EU:C:2012:33, bod 16 a citovaná judikatura), *přezkum Komise v. Strack* (C-579/12 RX II, EU:C:2013:570, bod 26 a citovaná judikatura).

21 — Rozsudky *KHS* (EU:C:2011:761, bod 34).

jasnou a určitou povinnost²². Uvedený nárok sleduje dvojí účel, kterým je na jedné straně umožnit pracovníkovi, aby si odpočinul od vykonávání úkolů, které mu ukládá pracovní smlouva a na straně druhé poskytnout mu volný čas a čas na oddych²³. Nakonec právo na placenou dovolenou za kalendářní rok nelze vykládat restriktivním způsobem²⁴.

28. S přihlédnutím k výše uvedeným úvahám bude třeba přezkoumat, zda lze G. Fenolla považovat za držitele tohoto nároku na dovolenou. Nyní se vrátím k judikatuře týkající se definice pojmu „pracovník“.

2. Připomenutí judikatury týkající se pojmu „pracovník“

29. Pojem „pracovník“ není v unijním právu jednoznačný, ale mění se podle zamýšlené oblasti uplatnění²⁵. Právě přitom ohledně směrnice 2003/88 Soudní dvůr již uvedl, že tato směrnice neodkazuje na definici pojmu „pracovník“, jak vyplývá ze směrnice 89/391 či z vnitrostátní právní úpravy nebo praxe²⁶. Dospěl k závěru, že „pro účely uplatnění směrnice 2003/88 nelze tento pojem vykládat podle různých vnitrostátních právních předpisů, ale má autonomní význam, který je vlastní právu Unie. Tento pojem musí být vymezen objektivními kritérii, která charakterizují pracovní poměr s ohledem na práva a povinnosti dotčených osob. Základní charakteristikou pracovního poměru je přitom skutečnost, že určitá osoba vykonává po určitou dobu ve prospěch jiné osoby a pod jejím vedením činnosti, za které protihodnotou pobírá odměnu“²⁷. Soudní dvůr tedy rozhodl, že pracovník, na kterého se vztahuje směrnice 2003/88, je definován stejně – s nepatrnou odchylkou, ke které se vyjádřím dále – jako ten, na kterého se vztahuje článek 45 SFEU²⁸. V tomto stanovisku bude tedy možné užitečně odkázat na klasickou judikaturu Soudního dvora v oblasti volného pohybu pracovníků.

30. Mimoto kvalifikace s ohledem na pojem „pracovník“ musí vycházet z objektivních kritérií a celkově zohledňovat všechny okolnosti věci²⁹. V tomto ohledu právní povaha *sui generis* pracovního poměru z pohledu vnitrostátního práva nemůže mít žádný dopad na postavení pracovníka ve smyslu unijního práva. To znamená konkrétně v kontextu projednávané věci, že skutečnost, že zdravotně postižené osoby pobývající v SPP podléhaly pouze některým ustanovením zákoníku práce, nemůže představovat žádnou překážku ohledně potenciální kvalifikace uvedených osob jako „pracovníků“ ve smyslu směrnice 2003/88³⁰.

31. Nakonec Soudní dvůr rozhodl, že „za ‚pracovníka‘ musí být považován každý, kdo vykonává skutečnou a efektivní činnost, s výjimkou takových činností, které jsou natolik omezené, že jsou čistě okrajové a vedlejší“³¹. Zkoumání podmínky výkonu skutečné a efektivní činnosti v zaměstnaneckém poměru je v zásadě věcí předkládajícího soudu a musí vycházet z objektivních kritérií a celkově posuzovat všechny okolnosti věci³², a zejména přezkoumat, zda skutečně vykonávané činnosti mohou být považovány za činnosti vyskytující se obvykle na pracovním trhu³³.

22 — Viz ohledně článku 7 směrnice 93/104 totožného znění, rozsudek BECTU (C-173/99, EU:C:2001:356, bod 34).

23 — Rozsudek KHS (EU:C:2011:761, bod 31 a citovaná judikatura).

24 — Rozsudek Heimann (C-229/11 a C-230/11, EU:C:2012:693, bod 23 a citovaná judikatura), přezkum Komise v. Strack (RX II, EU:C:2013:570, bod 29 a citovaná judikatura) a usnesení Brandes (C-415/12, EU:C:2013:398, bod 29).

25 — Rozsudek O'Brien (C-393/10, EU:C:2012:110, bod 30 a citovaná judikatura). Rovněž viz bod 25 stanoviska generální advokátky J. Kokott ve věci O'Brien (C-393/10, EU:C:2011:746).

26 — A na rozdíl od toho, co se zdá, že rozumí předkládající soud: viz rozsudek Union syndicale Solidaires Isère (EU:C:2010:612, bod 27).

27 — Rozsudek Union syndicale Solidaires Isère (EU:C:2010:612, bod 28).

28 — Viz rozsudek Neidel (C-337/10, EU:C:2012:263, bod 23).

29 — Rozsudek Union syndicale Solidaires Isère (EU:C:2010:612, bod 29).

30 — Obdobně viz rozsudek Union syndicale Solidaires Isère (EU:C:2010:612, bod 30).

31 — Viz zejména rozsudek Trojani (C-456/02, EU:C:2004:488, bod 15).

32 — Rozsudek Trojani (EU:C:2004:488, bod 17).

33 — Rozsudek Trojani (EU:C:2004:488, bod 24).

3. Použití na projednávanou věc

32. Domnívám se, že vztah mezi zdravotně postiženými osobami a SPP splňuje podmínky stanovené Soudním dvorem týkající se „charakteristiky pracovního poměru“. Ředitel SPP sice neměl možnost propustit G. Fenolla, neboť tak mohla učinit pouze komise. Přesto část času, který G. Fenoll věnoval nelékařsko-sociálním činnostem – které nemohu nyní kvalifikovat jako pracovní činnost – probíhala podle pokynů personálu řídicího SPP.

33. Přikláním se rovněž k domněnce, že G. Fenoll pobíral odměnu za plnění, která poskytoval. Francouzský zákonodárce prokázal určitou vynalézavost, když stanovil, že částky vyplácené osobám pobývajícím v SPP nejsou mzdami, ale současně podléhají různým sociálním srážkám, takže uvedeným osobám nadále odpírá statut pracovníka, a zbavil je jakéhokoliv nároku v tomto ohledu. Tato vnitrostátní konstatování však nemohou zavazovat Soudní dvůr. Mimoto Soudní dvůr již rozhodl, že omezená výše odměny – která může případně vyplývat z nízké produktivity dotčených osob – ani veřejný původ prostředků nebrání samy o sobě příznání postavení pracovníka ve smyslu unijního práva³⁴.

34. Zbývá zjistit, zda G. Fenoll poskytoval plnění ve prospěch SPP. Tato otázka bude přezkoumána společně s otázkou, zda činnosti G. Fenolla splňují požadavek, stanovený judikaturou týkající se skutečnosti a efektivity uvedených činností³⁵.

35. V tomto ohledu účastníci probíhajícího řízení hojně debatovali rozsudek Bettray (EU:C:1989:226) a jeho relevanci pro řešení projednávané věci.

36. Pro připomenutí Soudní dvůr v tomto rozsudku rozhodl, že osoba pracující v podniku speciálně založeném nizozemskou obcí pouze za účelem péče o osoby dočasně nebo trvale v neschopnosti začlenit se do běžného pracovního prostředí nemohla být považována za pracovníka z důvodu skutečnosti, že vykonávané činnosti nepředstavovaly skutečné a efektivní hospodářské činnosti, neboť byly pouze prostředkem k dalšímu vzdělání a znovuzачlenění³⁶. Mimoto se jednalo o vyhrazená pracovní místa³⁷ a zaměstnanci nebyli vybíráni v závislosti na své schopnosti vykonávat určité činnosti, ale naopak, tyto činnosti jim byly přizpůsobeny³⁸.

37. Mohlo by být lákavé použít obdobně tento rozsudek na projednávanou věc. Řada skutečností mě však vede k obezřetnosti.

38. Zaprvé je zajímavé uvést, že Soudní dvůr rozvinul svůj pojem „skutečné a efektivní činnosti“ v kontextu volného pohybu pracovníků, když rozhodl, že „ze znění zásady volného pohybu pracovníků i z místa, které zaujímají pravidla této zásady se týkající v celém systému Smlouvy, vyplývá, že tato pravidla zaručují pouze volný pohyb osob, které vykonávají hospodářskou činnost nebo ji hodlají vykonávat, a že v důsledku toho zahrnují pouze výkon skutečných a efektivních činností“³⁹. Za těchto podmínek pochybuji, že je tato podmínka tak určující, jedná-li se o definici pojmu „pracovníci“ nikoliv v kontextu jejich volného pohybu, ale v kontextu jejich ochrany v práci.

34 — Viz zejména rozsudky Bettray (344/87, EU:C:1989:226, bod 15), Bernini (C-3/90, EU:C:1992:89, bod 16), Kurz (C-188/00, EU:C:2002:694, bod 33) a Trojani (EU:C:2004:488, bod 16).

35 — Viz zejména rozsudek Bettray (EU:C:1989:226, bod 13 a citovaná judikatura).

36 — Rozsudek Bettray (EU:C:1989:226, body 17 a 20).

37 — Rozsudek Bettray (EU:C:1989:226, bod 18).

38 — Rozsudek Bettray (EU:C:1989:226, bod 19).

39 — Rozsudek Bettray (EU:C:1989:226, bod 13 a citovaná judikatura). Ke vztahu mezi požadavkem skutečných a efektivních činností a volným pohybem pracovníků, rovněž viz Levin (53/81, EU:C:1982:105, body 16 a 17).

39. Zadruhé v souladu se zásadou, podle které je třeba pojem „pracovník“ vykládat široce, Soudní dvůr alespoň dvakrát upřesnil ve své následné judikatuře, že případ Bettray je vysvětlen pouze zvláštnostmi dané věci⁴⁰.

40. Jedná-li se o rozhodnutí o skutečné a efektivní povaze činností vykonávaných G. Fenollem, je třeba připomenout, že SPP mají za cíl přijímat osoby, které nemohou pracovat v běžných podnicích ani v chráněné dílně a které jsou považovány za těžce zdravotně postižené osoby.

41. Schopnost pracovat je posuzována komisí v okamžiku, kdy tato komise přijímá své rozhodnutí o umístění osob do SPP a pouze osoby způsobilé pracovat – tedy které mají schopnost pracovat nižší nebo rovnou třetině běžné schopnosti – jsou přijaty. Jedná se samozřejmě o potenciální schopnost pracovat a zdravotně postižené osoby nejsou sice přijímány v závislosti na přesné kvalifikaci nebo pracovní kompetenci. Nic to však nemění na skutečnosti, že komise přijímá své rozhodnutí na základě posouzení, zda se dotčená osoba ukáže způsobilá k výkonu činností vykonávaných v rámci SPP. V tom vidím první rozdíl oproti věci Bettray (EU:C:1989:226), neboť pan Bettray nebyl vybrán v závislosti na své schopnosti vykonávat určitou činnost, ale činnosti, které měl vykonávat, byly uzpůsobeny jeho schopnostem⁴¹.

42. Pokud jde dále o samotné činnosti, nemám k dispozici informace o činnostech vykonávaných G. Fenollem. Ze spisu, a zejména z písemností francouzské vlády a APEI nicméně vyplývá, že se může jednat o průmyslové subdodavatelství, různé druhy služeb⁴², výrobu zemědělsko-potravinářských výrobků nebo prodej vlastní výroby SPP. Tyto činnosti jsou přizpůsobeny schopnostem osob, ale splňují alespoň v prvních dvou případech skutečné potřeby subdodavatelství podniků nebo jednotlivců, kteří využívali služeb SPP. Domnívám se, že tedy mohou být považovány za činnosti vyskytující se obvykle na pracovním trhu. Opět se jedná o rozdíl, kterým je projednávaný případ charakterizován oproti případu Bettray, ve kterém byly navržené činnosti uměle vytvořeny⁴³. Zdá se, že vazba na běžný pracovní trh je potvrzena skutečností, nelékařsko-sociální činnosti vykonávané v SPP zakládají nárok na uznání platnosti nabytých zkušeností a odborného vzdělání od února 2005.

43. Poslání SPP je zjevně dvojí: jedná se o snahu o přizpůsobené profesní a sociální začlenění a současně poskytnutí nutné podpory pro nabytí osobní a sociální samostatnosti, a to i když tohoto začlenění a této samostatnosti nebude možná nikdy dosaženo. K pracovní činnosti dochází zjevně ve spojitosti s činnostmi lékařsko-sociální a vzdělávací podpory, takže jedna činnost nefunguje bez ostatních. Přesto a s výhradou případných doplňujících ověření provedených předkládajícím soudem, výše uvedené skutečnosti svědčí spíše ve prospěch teze, že vykonávané pracovní činnosti nejsou v tomto ohledu natolik omezené, že by se jevíly jako „čistě okrajové a vedlejší“⁴⁴ ve vztahu k sociálnímu cíli SPP.

44. Takové posouzení se ostatně zdá zcela v souladu jednak se zásadou, podle které musí být judikatura Bettray (EU:C:1989:226, bod 19) striktně omezena na daný případ, a jednak s myšlenkou zastávanou výše, podle které se podmínka týkající se skutečnosti a efektivity činností může jevit jako méně rozhodující v sociálnějším kontextu než v kontextu spojeném s volným pohybem pracovníků, a musí být tedy vykládána neomezujičím způsobem.

40 — Rozsudky Birden (C-1/97, EU:C:1998:568, bod 31) a Trojani (EU:C:2004:488, bod 19).

41 — Viz rozsudek Bettray (EU:C:1989:226, bod 19).

42 — Jako úklid, údržba zelených prostor, občerstvení.

43 — Generální advokát F. G. Jacobs tak uvedl: „vyrobené zboží a odpracovaná práce jsou pečlivě vymezeny tak, aby bylo zabráněno jakékoliv neoprávněné konkurenci s výrobou a činnostmi na obvyklém trhu. Režim sociálního zaměstnání je srovnatelný se strukturami, které jsou často spravovány charitativními organizacemi, v rámci kterých zdravotně postižení vyrábějí nebo balí malé výrobky běžného použití. Tyto výrobky mohou být dále případně prodávány; nicméně osoba, která je koupí, je obecně konkrétně nepotřebuje, ale kupuje je, aby přispěla na charitu. Tímto způsobem může charita zajišťovat dvojí funkci. Umožňuje shromažďovat prostředky a také poskytovat činnost příjemcům – a umožňuje jim rovněž poskytnout možnost mít pocit, že přispívají ke své vlastní spotřebě. Nicméně práce vykonávaná těmito osobami nemá za cíl přispívat k hospodářským činnostem Společenství, ani zvyšovat životní úroveň; má čistě sociální charakter a je úmyslně vedena mimo obvyklý trh“ [stanovisko Bettray (344/87, EU:C:1989:113, bod 33)].

44 — Viz zejména rozsudek Trojani (EU:C:2004:488, bod 15).

45. Dodávám, že se zde jedná, stejně jako tomu může být v běžném profesním životě, o vztah „win – win“. Při výkonu své práce v rámci SPP podléhají zdravotně postižené osoby dohledu, pracují na svém budoucím pracovním a sociálním začlenění a současně získávají pocit sociální potřeby. Z druhé strany, když má SPP prospěch z úkolů provedených uvedenými osobami, nadále splňuje podmínky, které musí být nutně splněny proto, aby bylo nadále uznáno státem, a mělo tak nárok na podporu, kterou mu stát poskytuje za plnění jeho poslání. Nelze tedy zcela vyloučit, že činnost vykonávaná zdravotně postiženými osobami v rámci SPP je rovněž a alespoň částečně *ve prospěch* uvedených SPP, i když samozřejmě má přednost sociálně-terapeutické poslání těchto středisek, a tedy prospěch takto poskytovaný zdravotně postiženým osobám.

46. Nakonec, jelikož jsem si dobře vědom, že uložení takovým zařízením, jako jsou SPP, příliš sociálních povinností, by mohlo škodit jejich fungování, či dokonce ohrozit jejich existenci, přiznat zdravotně postiženým osobám postavení pracovníka ve smyslu článku 7 směrnice a čl. 31 odst. 2 listiny přispívá k valorizaci a ochraně sociální důstojnosti, o které se uvedené osoby možná domnívají, že ji ztratily.

47. Ze všech těchto důvodů navrhuji Soudnímu dvoru, aby odpověděl tak, že článek 7 směrnice 2003/88, ve spojení s článkem 31 listiny, musí být vykládány v tom smyslu, že osoba přijatá do SPP může být v zásadě kvalifikována jako „pracovník“ ve smyslu těchto ustanovení.

C – K otázce, zda se G. Fenoll může dovolávat článku 31 listiny v rámci sporu v původním řízení

48. Podstatou třetí otázky předkládajícího soudu je, zda se G. Fenoll může přímo dovolávat čl. 31 odst. 2 listiny v kontextu sporu v původním řízení.

49. V tomto ohledu připomínám, že podle předkládajícího soudu je spor v původním řízení horizontálním sporem. Předkládající soud se neptá, zda by SPP mohlo případně odpovídat definici „útvary, který může být bez ohledu na svou právní formu pověřen na základě aktu orgánu veřejné správy výkonem služby ve veřejném zájmu pod kontrolou posledně uvedeného orgánu a který k tomu disponuje výjimečnými pravomocemi ve srovnání s těmi, které vyplývají z pravidel použitelných na vztahy mezi jednotlivci“⁴⁵. V každém případě se nedomnívám, že by SPP mohlo být za takový útvar považováno zejména vzhledem k tomu, že Soudní dvůr již rozhodl, že sdružení soukromého práva, i když se sociálním posláním, musí být považováno za jednotlivce⁴⁶.

50. Nárok G. Fenolla na placenou dovolenou se týká období od června 2004 do května 2005. Listina se přitom stala závaznou až okamžikem vstupu v platnost Lisabonské smlouvy, tedy k 1. prosinci 2009.

51. Za těchto podmínek by přiznat G. Fenollovi možnost dovolávat se jako primárního zdroje zakládajícího jeho nárok na dovolenou čl. 31 odst. 2 listiny – možnost, kterou by bylo možné v zásadě připustit – znamenalo za okolností sporu v původním řízení přiznat tomuto ustanovení zpětný horizontální přímý účinek.

45 — Rozsudky Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229, bod 40 a citovaná judikatura) a Dominguez (C-282/10, EU:C:2012:33, bod 39 a citovaná judikatura).

46 — Rozsudek Association de médiation sociale (C-176/12, EU:C:2014:2).

52. Podotýkám, že ve věci z nedávné doby, která se týkala použitelnosti a dovolatelnosti článku 7 směrnice 2003/88 na skutečnosti, ke kterým došlo v letech 2005 až 2007 v *a priori* horizontálním sporu, v rámci kterého členský stát nesplnil své povinnosti vyplývající ze směrnice, Soudní dvůr dokonce listinu nezmínil⁴⁷. Bylo by tedy překvapivé, pokud by tak učinil v projednávané věci. Uvedený článek 31 může případně sloužit pouze jako zdroj výkladu⁴⁸.

53. Než by došlo k přímé použitelnosti článku 31 listiny, bylo by třeba zvláště prokázat, že článek 7 směrnice 2003/88 není dostačující sám o sobě pro řešení sporu v původním řízení. Nezdá se mi přitom, že by tomu tak nutně bylo.

54. Soudní dvůr již připustil, že článek 7 směrnice 2003/88 splňuje nutné účinky proto, aby mu byl přiznán přímý účinek⁴⁹. Platí nicméně, jak jsem uvedl výše, že spor v původním řízení je sporem mezi jednotlivci a horizontální přímý účinek směrnice není stále uznán⁵⁰.

55. Soudní dvůr nicméně rozhodl, že soud, jemuž byl předložen spor probíhající výlučně mezi jednotlivci, je při použití ustanovení vnitrostátního práva přijatých za účelem provedení povinností stanovených směrnicí povinen přihlédnout k veškerým pravidlům vnitrostátního práva a vykládat je v co možná největším rozsahu ve světle znění, jakož i účelu této směrnice, aby tak mohlo být dosaženo rozhodnutí, které je v souladu s cílem jí sledovaným. Tato zásada konformního výkladu vnitrostátního práva však nesmí vést k výkladu vnitrostátního práva *contra legem*⁵¹. Otázka, zda musí vnitrostátní ustanovení v rozporu s unijním právem zůstat nepoužito, vyvstává přitom pouze tehdy, není-li možný žádný konformní výklad tohoto ustanovení⁵².

56. Podotýkám, že předkládající soud Soudnímu dvoru nesdělil, že takový výklad není možný. Vzhledem k tomu, že problémem je především otázka kvalifikace G. Fenolla – tedy všech zdravotně postižených osob, které pobývají v SPP – jakožto pracovníka ve smyslu směrnice 2003/88, aby mu vznikl jeho nárok na dovolenou, je věcí předkládajícího soudu ověřit, zda je možno konformně vyložit vnitrostátní ustanovení upravující nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok, která jsou použitelná z hlediska časové působnosti na spor v původním řízení v tom smyslu, že by byl takový nárok G. Fenollovi přiznán⁵³.

57. V tomto ohledu přitom připomínám, že francouzské právní předpisy byly dostatečně flexibilní, neurčité nebo alespoň předmětem rozdílného výkladu proto, aby vedly k rozdílným praktikám v různých dotčených SPP⁵⁴. SPP, ve kterém pobýval G. Fenoll, se domnívalo, že je mu povinno platit dovolenou za kalendářní rok po celou dobu jeho pobytu – tedy devět let. Předkládající soud neuvedl, že tato praxe byla *contra legem*. Lze tedy předpokládat, že v okamžiku skutečností ve věci v původním řízení existoval dostatečný prostor pro výklad, aby francouzská právní úprava byla chápána tak, že nutně nebrání vzniku nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok u zdravotně postižených osob pobývajících v SPP.

47 — Viz rozsudek Dominguez (EU:C:2012:33, bod 22 a násl.), jakož i body 72 až 74 a 88 stanoviska generální advokátky V. Trstenjak v této věci (C-282/10, EU:C:2011:559).

48 — Viz zejména stanovisko generální advokátky J. Kokott ve věci Association belge des Consommateurs Test-Achats a další (C-236/09, EU:C:2010:564, bod 28).

49 — Rozsudek Dominguez (EU:C:2012:33, body 33 až 36).

50 — Rozsudek Dominguez (EU:C:2012:33, body 36 až 37 a 42).

51 — Rozsudky Dominguez (EU:C:2012:33, bod 24 a 25) a Association de médiation sociale (EU:C:2014:2, body 38 a 39).

52 — Rozsudek Dominguez (EU:C:2012:33, bod 23). V rozsudku Association de médiation sociale (EU:C:2014:2) Soudní dvůr zaujal jiný přístup, když přezkoumal nejprve, zda unijní ustanovení splňovalo podmínky pro to, aby byl uznán jeho přímý účinek, a teprve poté přezkoumal, zda je možný konformní výklad vnitrostátního ustanovení (viz body 35 až 40 dotčeného rozsudku).

53 — Zadruhé, jestliže odkazují na vnitrostátní ustanovení, která se zdají, že sloužila jako základ pro zamítnutí nároku G. Fenolla v prvním stupni, tedy články L. 3141-3 a L. 3141-5 zákoníku práce, a s výhradou přezkumu použitelnosti těchto ustanovení ve sporu v původním řízení předkládajícím soudem, vyplývá z toho, že období pracovní neschopnosti z důvodu nemoci, která není nemocí z povolání, nepatří skutečně mezi případy uvedené v článku L. 3141-5, které jsou považovány za skutečnou dobu práce pro účely stanovení doby dovolené. Předkládající soud tedy bude muset přezkoumat, zda případné doplnění nového případu do tohoto ustanovení nedosahuje výše připomenutých mezi konformního výkladu.

54 — Viz bod 9 tohoto stanoviska.

58. Pokud by tomu tak nebylo, tedy pokud by konformní výklad nebyl možný, nezbylo by G. Fenolli jako poškozenému nesouladem vnitrostátního práva s unijním právem nic jiného než možnost dovolávat se judikatury Francovích a další⁵⁵, tedy domáhat se odpovědnosti členského státu před vnitrostátními soudy, aby případně dosáhl náhrady utrpěné škody⁵⁶.

59. Nároku na placenou dovolenou za kalendářní rok se totiž nelze dovolávat ani jako obecné zásady unijního práva, která v judikatuře Mangold⁵⁷ a Küçükdeveci⁵⁸ může zakládat povinnost vnitrostátního soudu zdržet se jakéhokoliv použití neslučitelného vnitrostátního ustanovení.

60. Taková možnost byla již zamýšlena generální advokátkou V. Trstenjak v jejím stanovisku ve věci Dominguez (EU:C:2011:559), ve kterém konstatovala, že i když v zásadě nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok splňuje podmínky vyžadované proto, aby představoval obecnou zásadu unijního práva, přímé použití takové zásady, není-li možný konformní výklad vnitrostátního práva, tak jak byl uplatněn ve výše uvedeném rozsudku Küçükdeveci (EU:C:2010:21), není myslitelné⁵⁹. Soudní dvůr ostatně ve svém rozsudku Dominguez⁶⁰ nezakotvil nárok na placenou dovolenou za kalendářní rok jakožto obecnou právní zásadu, i když k tomu měl jasně příležitost.

61. Z výše uvedeného vyplývá, že je věcí předkládajícího soudu přezkoumat s přihlédnutím k celému vnitrostátnímu právu a na základě použití metod výkladů uznaných vnitrostátním právem za účelem zajištění plného účinku článku 7 směrnice 2003/88, zda může dosáhnout konformního výkladu relevantních vnitrostátních ustanovení s daným článkem pro řešení před ním projednávaného sporu. V případě, že by předkládající soud nemohl poskytnout takový výklad, aniž by se takové řešení ukázalo *contra legem* a rovněž neuspokojivé z hlediska zásad⁶¹, mohl by se G. Fenoll stále domáhat odpovědnosti členského státu před vnitrostátními soudy z důvodu porušení unijního práva.

V – Závěry

62. S ohledem na všechny výše uvedené důvody navrhuji, aby Soudní dvůr na otázky položené Cour de cassation odpověděl takto:

„Článek 7 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2003/88/ES ze dne 4. listopadu 2003 o některých aspektech úpravy pracovní doby, ve spojení s článkem 31 Listiny základních práv Evropské unie, musí být vykládány v tom smyslu, že osoba přijatá do střediska pomoci prostřednictvím práce může být v zásadě kvalifikována jako ‚pracovník‘ ve smyslu tohoto ustanovení.

Je věcí předkládajícího soudu přezkoumat s přihlédnutím k celému vnitrostátnímu právu a na základě použití metod výkladů uznaných vnitrostátním právem za účelem zajištění plného účinku článku 7 směrnice 2003/88, zda může dosáhnout konformního výkladu relevantních vnitrostátních ustanovení s daným článkem pro řešení před ním projednávaného sporu. V případě, že by předkládající soud nemohl poskytnout takový výklad, aniž by se ukázal *contra legem*, mohl by se poškozený nesouladem vnitrostátního práva stále domáhat odpovědnosti členského státu před vnitrostátními soudy z důvodu porušení unijního práva.“

55 — Rozsudek Francovích a další (C-6/90 a C-9/90, EU:C:1991:428).

56 — To ostatně navrhl Soudní dvůr ve věci Dominguez v případě, že se konformní výklad vnitrostátního práva ukázal nemožný [viz rozsudek Dominguez (EU:C:2012:33, bod 43)].

57 — Rozsudek Mangold (C-144/04, EU:C:2005:709).

58 — Rozsudek Küçükdeveci (C-555/07, EU:C:2010:21).

59 — EU:C:2011:559, body 89 až 169.

60 — EU:C:2012:33.

61 — Viz bod 69 stanoviska generálního advokáta Y. Bota ve věci Küçükdeveci (C-555/07, EU:C:2009:429).